

Tema: tolkninger af Folkeoplysningsloven

Steffen Hartje:

Hvad kan der forstås ved begrebet “Forpligtende fællesskaber”?

Folkeoplysning og fællesskaber er to begreber, der er tæt knyttet til hinanden. Uden et folk og folkelige fællesskaber giver det ikke mening at tale om folkeoplysning.

Omvendt behøver fællesskaber af forskellige typer ikke at være hverken demokratiske eller folkeoplysende. Der findes et utal af fællesskaber, der både kan være inkluderende og ekskluderende: sociale fællesskaber, sproglige fællesskaber, grønne fællesskaber, beboer fællesskaber, politiske fællesskaber, frivillige fællesskaber, bande fællesskaber, faglige fællesskaber m.m.

Derfor er fællesskaber set ud fra et samfundsperspektiv ikke altid positive. Der eksisterer fællesskaber, der bygger på had til andre, fællesskaber der er kriminelle fællesskaber, der er udemokratiske osv. På trods herfor opfatter vi generel fællesskaber som noget positiv. Det gør vi fordi, vi er sociale væsener, der kun har overlevet, fordi vi har hjulpet og samarbejdet med hinanden.

Hovedparten af os holder af at være sammen med andre mennesker, og opsøger gerne andre bl.a. gennem deltagelse i foreningsaktiviteter.

Mange holder eksempelvis meget af at gå i biografen, selv om de ofte kan se den samme film hjemme, men når man oplever noget samtidigt med andre, bliver den følelsesmæssige påvirkning meget stærkere, end hvis man oplever det samme alene.

Selv om vi i dag ofte har mere fokus på, hvordan vi adskiller os fra andre, frem for hvordan vi indgår i relationer med andre, har fællesskaber stadig en enorm betydning for os. Eksempelvis viser Coronakrisen med al ønskelig tydelighed, hvor vigtige de er. Det har været en stor problem, at vi siden midten af marts måned i år er blevet afskåret fra mange af de fællesskaber, vi normalt er en del af. Vi savner den sociale kontakt og den bekræftigelse, der ligger i dem, og har behov for at være sammen med andre mennesker, fordi det virker stresssænkende i fællesskab, at få vendt de problemer, vi har.

Derfor kan vi slå to ting fast: De mange forskellige demokratiske fællesskaber, vi har her i landet, har stor betydning både for samfundet og for det enkelte individ, samt at den danske folkeoplysningstradition ikke kan forstås uden den indtænkes i forhold til de folkelige fællesskaber, der findes både lokalt- og nationalt plan. Derfor er det også helt logisk, at det fremgår af folkeoplysningslovens formålsparagraffer, at den bygger på forpligtende fællesskaber og et aktivt medborgerskab:

§ 1. Lovens afsnit I skal med respekt for forskellige holdninger sikre offentlige tilskud m.v. til den frie folkeoplysende virksomhed, der bygger på demokrati, grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, fællesskab og de enkelte initiativtageres idégrundlag.

Og bliver præciseret yderligere i

§ 14. Formålet med det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde er at fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab og med udgangspunkt i aktiviteten og det forpligtende fællesskab at styrke folkeoplysningen. Sigtet er at styrke medlemmernes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet.

De folkeoplysende aktiviteter skal derfor tage udgangspunkt i en fællesskabstænkning, der som forudsætning har, at der er tale om fællesskaber, der bygger på demokrati bl.a gennem en foreningsstruktur, og som skal bidrage til at udvikle engagerede medborgere. Men hvordan kan man mere konkret forsøge, at definere, hvad der i lovens forstand kan forstås som et "forpligtende fællesskab".

Hvis en forening skal bidrage til at udvikle et forpligtende fællesskab på et hold, er der for mig at se fire centrale elementer, man kan forholde sig til:

At udvikle en fællesskabsfølelse på holdet.

At hjælpe med at sikre at deltagerne er forpligtet overfor hinanden.

At tydeliggøre, at foreningen er demokratisk i sin opbygning, og deltagerne har indflydelse på den måde den og holdet fungerer på.

At bidrage til at skabe tillid til hinanden blandt deltagerne.

Fællesskabsfølelse udvikles ved at appellere til deltagernes iboende fællesskabstrang. Vi har behov for, som de sociale væsener, vi er, at være sammen med andre. Hvis du deler dine bekymringer og problemer med andre, føles de ikke helt så påtrængende. Tilsvarende forstærkes glæden over noget, der er gået godt, hvis oplevelsen deles med andre. Det skyldes, at når vi oplever nogle følelser simultant med andre, bliver vi bekræftet i, at man føler det samme, og er man gået igennem den samme følelseskurve samtidig, opstår der meget stærkere følelser, end hvis man har været alene om oplevelsen.

Forpligtelsen overfor hinanden kan styrkes ved at skabe fælles oplevelser, hvor deltagerne lærer hinanden bedre at kende og derved begynder at følge med i, hvordan de har det, og om nødvendigt også hjælper hinanden.

Forpligtelsen overfor hinanden er tæt forbundet med det tredje element i udviklingen af et forpligtende fællesskab: Demokratiforståelsen. Foreningen skal medvirke til at styrke demokratiforståelsen blandt deltagerne, således at alle retter ind efter de beslutninger, der træffes i fællesskabet, selv om de ikke altid er enige i beslutningerne, fordi de er truffet på et demokratisk grundlag. Enten ved en direkte forhandling/afstemning eller gennem det repræsentative demokrati. Det er desuden en foreningsopgave at forklare, hvordan deltagerne har indflydelse på foreningens drift og prioriteringer, således at demokratiforståelsen både gælder det "lille demokrati" (det enkelte hold) og "det store foreningsdemokrati" (foreningens ledelse).

Det er her de folkeoplysende fællesskaber adskiller sig fra andre typer af fællesskaber, der er mindst lige så forpligtende: Eks. det fællesskab, der eksisterer i rockergrupper og gadebander, og derfor er det også godt, at det ved sidste revision af folkeoplysningsloven blev præciseret, at en forening skal være demokratisk opbygget for at kunne opnå støtte eller få lokaler/faciliteter stillet til rådighed.

Tillid til hinanden udvikles i takt med at deltagerne lærer hinanden bedre at kende.

I et fællesskab skal man kunne stole på hinanden og ville hinanden det godt, og der skal være tillid til at de vedtagne demokratiske beslutninger føres ud i livet.

I Danmark har vi generel stor tillid til hinanden og til de forskellige samfundsinstitutioner, fordi vi allerede som børn lærer, at vi som udgangspunkt kan stole på andre. Du forventer ikke at blive snydt af andre mennesker, selv om det sker en gang i mellem. En sådan tillid til hinanden findes ikke i ret mange andre lande, men tillid kan altid udvikles, så der skabes mere af den, eller den kan begrænses, hvis der er for mange, der ikke lever op til at have andres tillid. Det er derfor en vigtig foreningsopgave at bidrage til udvikling af tillid mellem deltagerne enten gennem selve aktiviteten eller efter denne. (Eks. gennem fælles aktiviteter af social karakter)

Skema til at analysere graden af fællesskaber i en folkeoplysende forening

Hvordan man kan bedømme, i hvor høj grad en folkeoplysende foreningen lever op til lovens ånd/intentioner om, at den skal bidrage til at styrke et forpligtende fællesskab og et aktivt

medborgerskab? Dette spørgsmål skal nedenstående skema bidrage til at besvare. Skemaet tager udgangspunkt i, hvad der sker udenfor selve hovedaktiviteten på et hold.

Skemaet fem trin starter nederst (trin1) med et tænkt eksempel på, hvordan en aktivitet ikke på nogen måde lever op til lovens intentioner Trin1 er kendetegnet ved, at deltagerne kommer og deltager i en aktivitet uden at have personlig kontakt til andre, hverken før, under eller efter aktiviteten bl.a. fordi der ikke er rum, hvor deltagerne kan mødes med hinanden. Der kan eksempelvis være tale om en fitnessaktivitet, hvor deltagerne kommer med høretelefon på, træner og straks forlader stedet igen efter træningen.

På trin 2 er der mulighed for, at deltagerne kan mødes, fordi der er rum til formålet (eksempelvis en cafe), men foreningen gør ikke noget aktivt for, at det sker. Den gør heller ikke noget aktivt for at styrke fællesskabsfølelsen på holdet efter aktiviteten, så deltagerne lærer hinanden bedre at kende. Den forsøger heller ikke at inddrage dem i den demokratiske styring af foreningen eller at styrke den gensidige forpligtigelse på holdet ved at skabe fælles oplevelser efter den primære aktivitet.

Først på trin 3 og opefter kan man tale om, at foreningen bidrager til udviklingen af forpligtende fællesskaber og et aktivt medborgerskab.

	Form	Forventning til deltagerne	Fællesskabsværdi
Trin 5	Organiseret fælles sociale aktiviteter efter aktiviteten, hvor deltagerne inddrages i styringen og udviklingen af foreningen	Det forventes at deltagerne deltager i sociale aktiviteter og forholder sig til foreningen, i den grad der er behov for det.	Størst værdi.
Trin 4	Organiseret fælles sociale aktiviteter efter aktiviteten	Det forventes at deltagerne deltager i sociale aktiviteter organiseret af foreningen efter træningen	Større værdi
Trin 3	Det forventes at deltagerne mødes efter aktiviteten	Deltagerne opfordres til at mødes efter træningen, uden det på anden måde er organiseret	Har værdi
Trin 2	Mulighed for at mødes med andre efter aktiviteten	Der er en fysiske rammer (rum), hvor deltagerne kan mødes sammen efter træningen. (eks. en cafe)	Begrænset værdi
Trin 1	Deltagern mødes kun til selve træningen. Går hjem, så snart den er færdig	Der er ingen fysiske rammer (rum), hvor deltagerne kan mødes sammen efter træningen	Stort set ingen

Hvis det skal give mening at tale om forpligtende fællesskaber og et aktivt medborgerskab i relation til folkeoplysningsbegrebet og de intentioner, der er i folkeoplysningslovens målsætninger, skal en forenings aktiviteter gerne være på mindst niveau 3.

Prøv at tjekke hvilket trin foreningerne i din kommune befinder sig på!

Steffen Hartje er sekretariatsleder i Fritid&Samfund

Får mere at vide om folkeoplysningsloven - tegn abonnement på Fritid&Samfunds medlemsblad?